

Εικόνα: Ναυαγοςώστες στην Αυστραλία εκπαιδεύονται στην αντιμετώπιση μεγάλων κυμάτων. Τα κύματα που κινούνται στην επιφάνεια του νερού αποτελούν ένα παράδειγμα μηχανικών κυμάτων.

Φυσική για Μηχανικούς

Κύματα

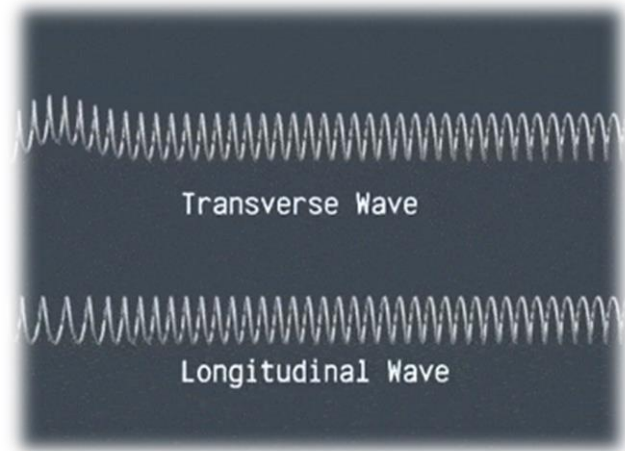
Εικόνα: Ναυαγосώστες στην Αυστραλία εκπαιδεύονται στην αντιμετώπιση μεγάλων κυμάτων. Τα κύματα που κινούνται στην επιφάνεια του νερού αποτελούν ένα παράδειγμα μηχανικών κυμάτων.

Φυσική για Μηχανικούς

Κύματα

Κύματα (Επανάληψη...)

- Κυματική κίνηση
  - Μεταφορά ενέργειας και όχι ύλης
- Εγκάρσια κύματα
- Διαμήκη κύματα
- Κυματοσυνάρτηση

$$y(x, t) = A \sin \left(\frac{2\pi}{\lambda} (x \pm ut) + \varphi \right)$$

Κύματα (Επανάληψη...)

- Ταχύτητα διάδοσης

$$u = \frac{\Delta x}{\Delta t} = \frac{\lambda}{T} = \lambda f$$

- Κυματαριθμός

$$k = \frac{2\pi}{\lambda}$$

- Κυκλική συχνότητα

$$\omega = 2\pi f = \frac{2\pi}{T}$$

- Οπότε

$$y(x, t) = A \sin(kx \pm \omega t + \varphi)$$

Κύματα

◉ Ημιτονοειδή κύματα

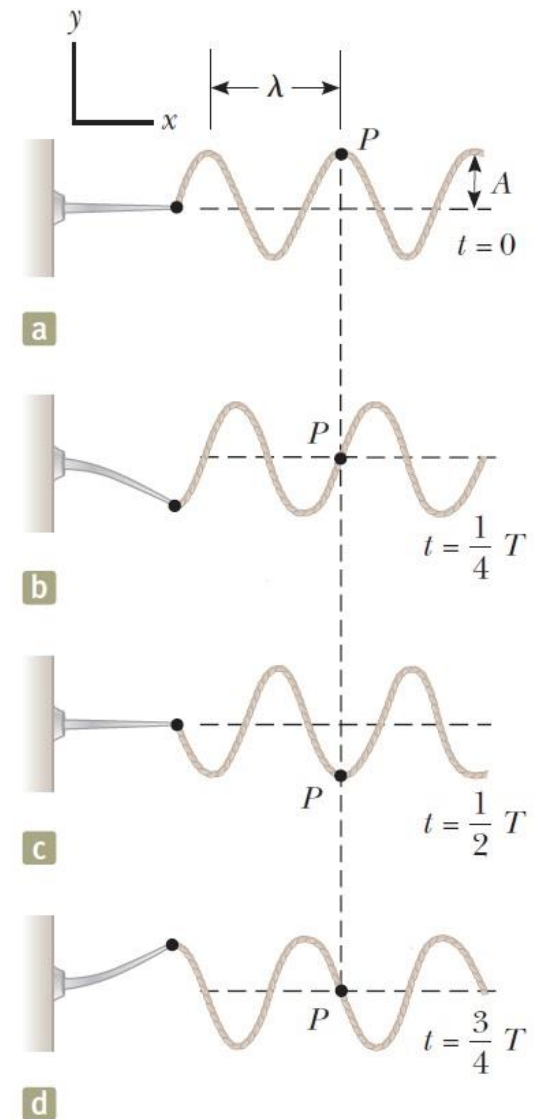
- ◉ Κυματοσυνάρτηση που περιγράφει το κύμα του σχήματος (για $t = 0$ όπως στο σχήμα):

$$y(x, t) = A \sin(kx - \omega t)$$

- ◉ Άρα περιγράφει και την κίνηση κάθε σημείου του, όπως π.χ. το P
- ◉ Εγκάρσια ταχύτητα και επιτάχυνση του στοιχείου P

$$v_y = \frac{\partial y}{\partial t} = -\omega A \cos(kx - \omega t)$$

$$a_y = \frac{\partial v_y}{\partial t} = -\omega^2 A \sin(kx - \omega t)$$

Κύματα

- Ταχύτητα Διάδοσης v κύματος σε τεντωμένο νήμα

$$v = \sqrt{\frac{T}{\mu}}$$

όπου T η τάση του νήματος, και μ η μάζα του νήματος ανά μονάδα μήκους

- Μάζα ανά μονάδα μήκους

$$\mu = \frac{m}{l}$$

- Λέγεται και γραμμική πυκνότητα μάζας

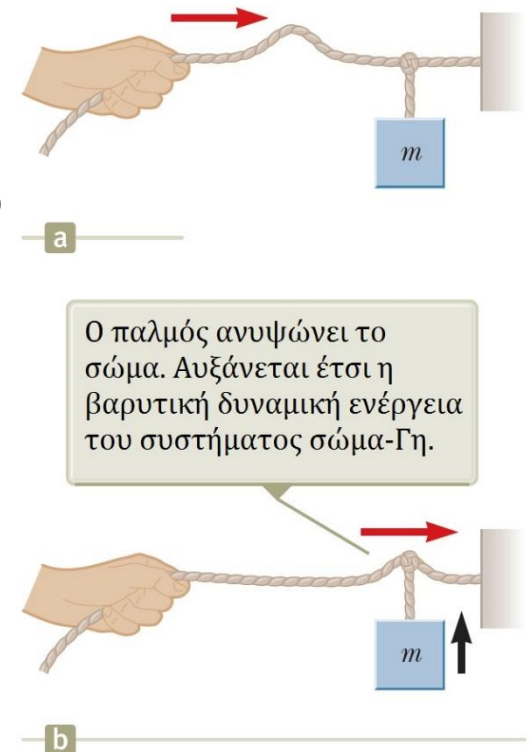
Κύματα

- **Μεταφορά ενέργειας σε νήμα**

- Είπαμε ότι στα μηχανικά κύματα μεταφέρεται ενέργεια
- Που πηγαίνει αυτή η ενέργεια;

- **Παράδειγμα:**

- Έστω το σώμα+Γη ως μη απομονωμένο σύστημα
- Ενέργεια λόγω έργου (χέρι)
  - Εξωτερική στο σύστημα
- Διάδοση κατά μήκος του νήματος
- Ανύψωση σώματος
  - Μεταβολή δυναμικής ενέργειας συστήματος Γη-σώμα

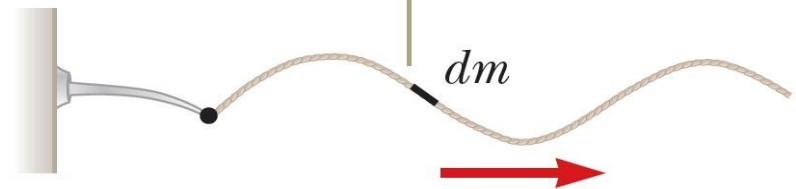

Κύματα

- **Μεταφορά ενέργειας σε νήμα**

- Ας θεωρήσουμε ένα απειροστά μικρό τμήμα του νήματος μήκους dx και μάζας dm
- Εκτελεί απλή αρμονική ταλάντωση (y -άξονα)!
- Άρα έχει κινητική και δυναμική ενέργεια!

Κάθε απειροστά μικρό (στοιχειώδες) τμήμα του νήματος εκτελεί απλή αρμονική ταλάντωση, και άρα έχει δυναμική και κινητική ενέργεια.

Κύματα

- ◉ Μεταφορά ενέργειας σε νήμα

- ◉ Κινητική ενέργεια για ένα στοιχείο νήματος

$$dK = \frac{1}{2}(dm)v_y^2 = \frac{1}{2}(\mu dx)v_y^2 \quad (t = 0) \quad = \frac{1}{2}\mu\omega^2 A^2 \cos^2(kx)dx$$

- ◉ Ολοκληρώνοντας για ένα μήκος κύματος

$$K_\lambda = \int dK = \frac{1}{2}\mu\omega^2 A^2 \int_0^\lambda \cos^2(kx)dx = \frac{1}{4}\mu\omega^2 A^2 \lambda$$

- ◉ Δυναμική ενέργεια (με όμοιο τρόπο)

$$U_\lambda = \frac{1}{4}\mu\omega^2 A^2 \lambda$$

Κύματα

- **Μεταφορά ενέργειας σε νήμα**

- Η συνολική ενέργεια σε ένα μήκος κύματος ισούται με το άθροισμα κινητικής και δυναμικής

$$E_{mech} = K + U = E_{\lambda} = \frac{1}{2} \mu \omega^2 A^2 \lambda$$

- **Ρυθμός μεταφοράς ενέργειας (= Ισχύς)**

$$P = \frac{T_{MK}}{\Delta t} = \frac{E_{\lambda}}{T} = \frac{1}{2} \mu \omega^2 A^2 \frac{\lambda}{T} = \frac{1}{2} \mu \omega^2 A^2 v$$

Κύματα

- Γραμμική εξίσωση κύματος που διαδίδεται σε νήμα

$$\frac{\partial^2 y}{\partial x^2} = \frac{\mu}{T} \frac{\partial^2 y}{\partial t^2}$$

- Γενική μορφή εξίσωσης κύματος

$$\frac{\partial^2 y}{\partial x^2} = \frac{1}{v^2} \frac{\partial^2 y}{\partial t^2}$$

- Η παραπάνω σχέση ισχύει για διάφορους τύπους κυμάτων

Εικόνα: Τα αυτιά του ανθρώπου έχουν εξελιχθεί να ακούν και να ερμηνεύουν ηχητικά κύματα ως φωνή ή ως ήχους. Κάποια ζώα, όπως το είδος αλεπούς με τα αυτιά νυχτερίδας, έχουν αυτιά που είναι προσαρμοσμένα να ακούν πολύ αδύναμους ήχους.

Φυσική για Μηχανικούς

Ηχητικά Κύματα

Εικόνα: Τα αυτιά του ανθρώπου έχουν εξελιχθεί να ακούν και να ερμηνεύουν ηχητικά κύματα ως φωνή ή ως ήχους. Κάποια ζώα, όπως το είδος αλεπούς με τα αυτιά νυχτερίδας, έχουν αυτιά που είναι προσαρμοσμένα να ακούν πολύ αδύναμους ήχους.

Φυσική για Μηχανικούς

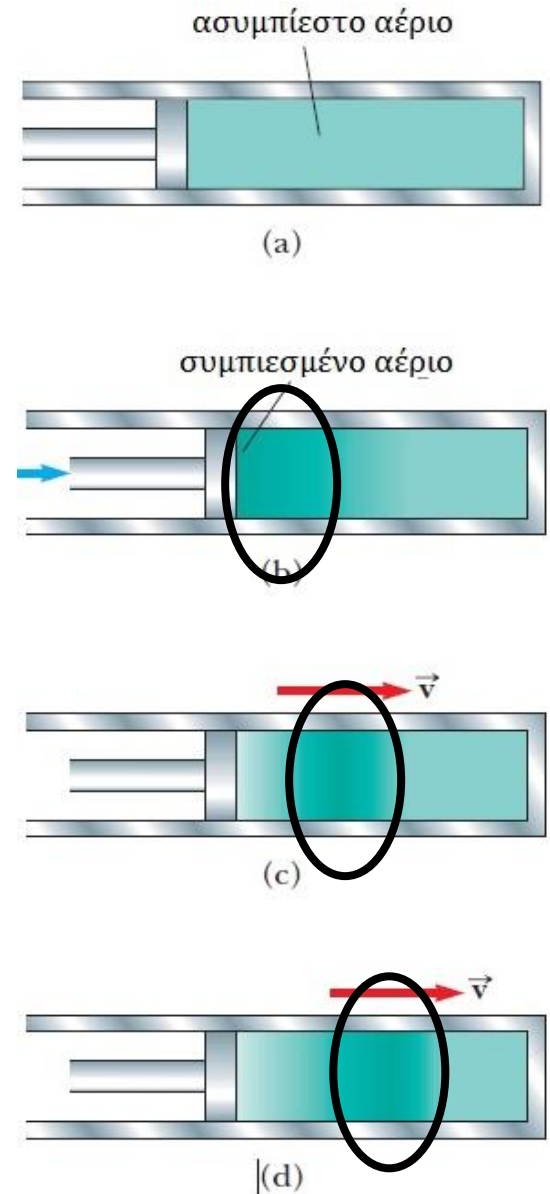
Ηχητικά Κύματα

Ηχητικά Κύματα

- Τρεις κατηγορίες ηχητικών κυμάτων
  - *Ακουστικά κύματα*
    - Μουσική, φωνή
  - *Κύματα υποήχων (υπόηχοι)*
    - Ελέφαντες επικοινωνούν με υπόηχους
  - *Κύματα υπερήχων*
    - Σφυρίχτρες σκύλων
    - Ιατρική απεικόνιση

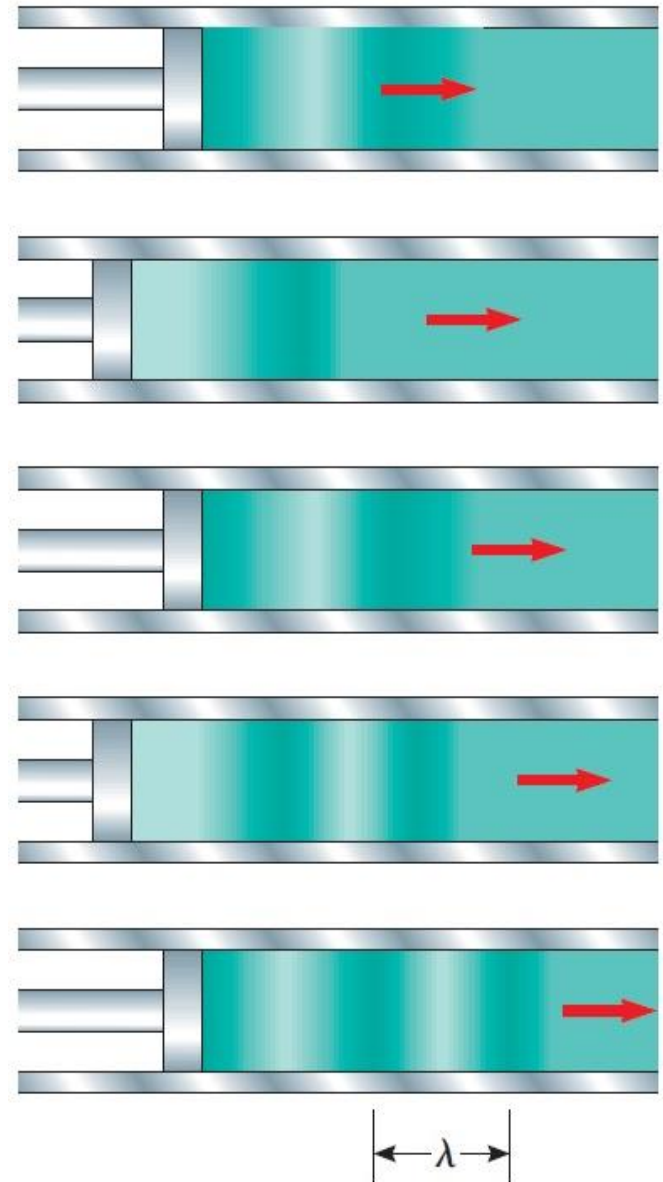
Ηχητικά Κύματα

- Έμβολο σε ακινησία – (a)
  - Αέριο ασυμπιέστο και σε ομοιόμορφη κατανομή
- Έμβολο σε κίνηση προς τα δεξιά – (b)
  - Πίεση και πυκνότητα αερίου μπροστά στο έμβολο είναι μεγαλύτερη απ' ό,τι στο υπόλοιπο μέρος του
- Έμβολο σε ακινησία – (c)
  - Διάμηκες κύμα διαδίδεται με ταχύτητα v
- Η διάδοση συνεχίζεται – (d)

Ηχητικά Κύματα

- Έμβολο σε απλή αρμονική ταλάντωση
  - Πίεση προς τα εμπρός
    - Περιοχές συμπίεσης (σκούρο)
    - Πυκνώματα
  - Τράβηγμα προς τα πίσω
    - Περιοχές αραιώσης (ανοιχτό)
    - Αραιώματα
- Διάδοση με ταχύτητα ήχου στο μέσο

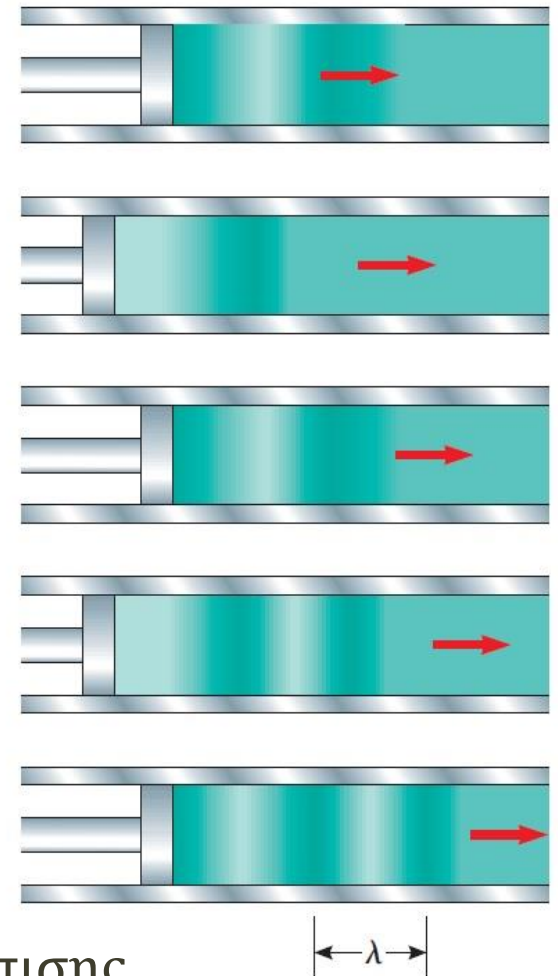

Ηχητικά Κύματα

- Έμβολο σε απλή αρμονική ταλάντωση
- Απόσταση μεταξύ διαδοχικών πυκνωμάτων ή αραιωμάτων
  - Μήκος κύματος λ
- Κάθε μικρός όγκος αερίου εκτελεί απλή αρμονική κίνηση παράλληλη προς τη διεύθυνση διάδοσης

$$s(x, t) = s_{max} \cos(kx - \omega t)$$

- Ο όρος s_{max} δηλώνει το πλάτος μετατόπισης
  - Είναι η μέγιστη μετατόπιση ενός στοιχείου από τη θέση ισορροπίας

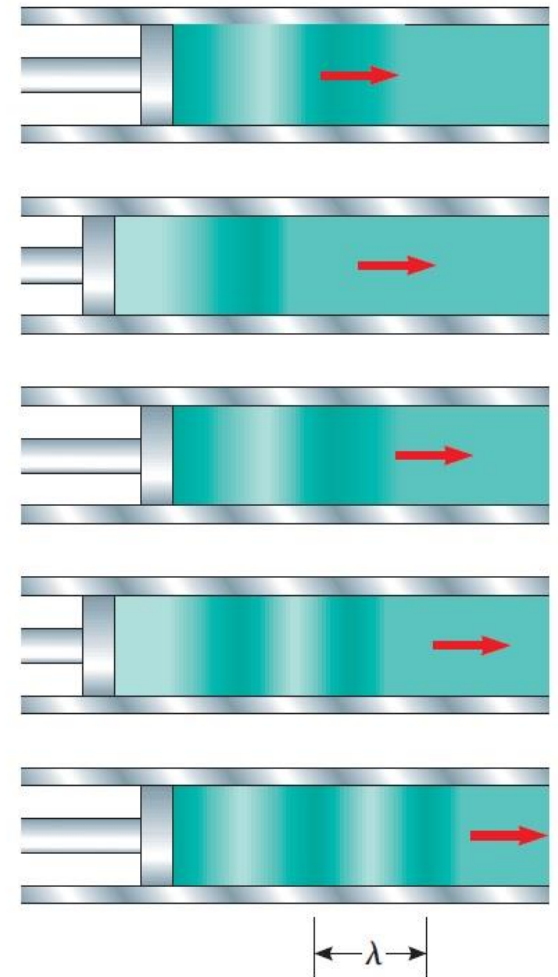
Ηχητικά Κύματα

- Μεταβολή πίεσης αερίου ΔP

$$\Delta P(x, t) = \Delta P_{max} \sin(kx - \omega t)$$

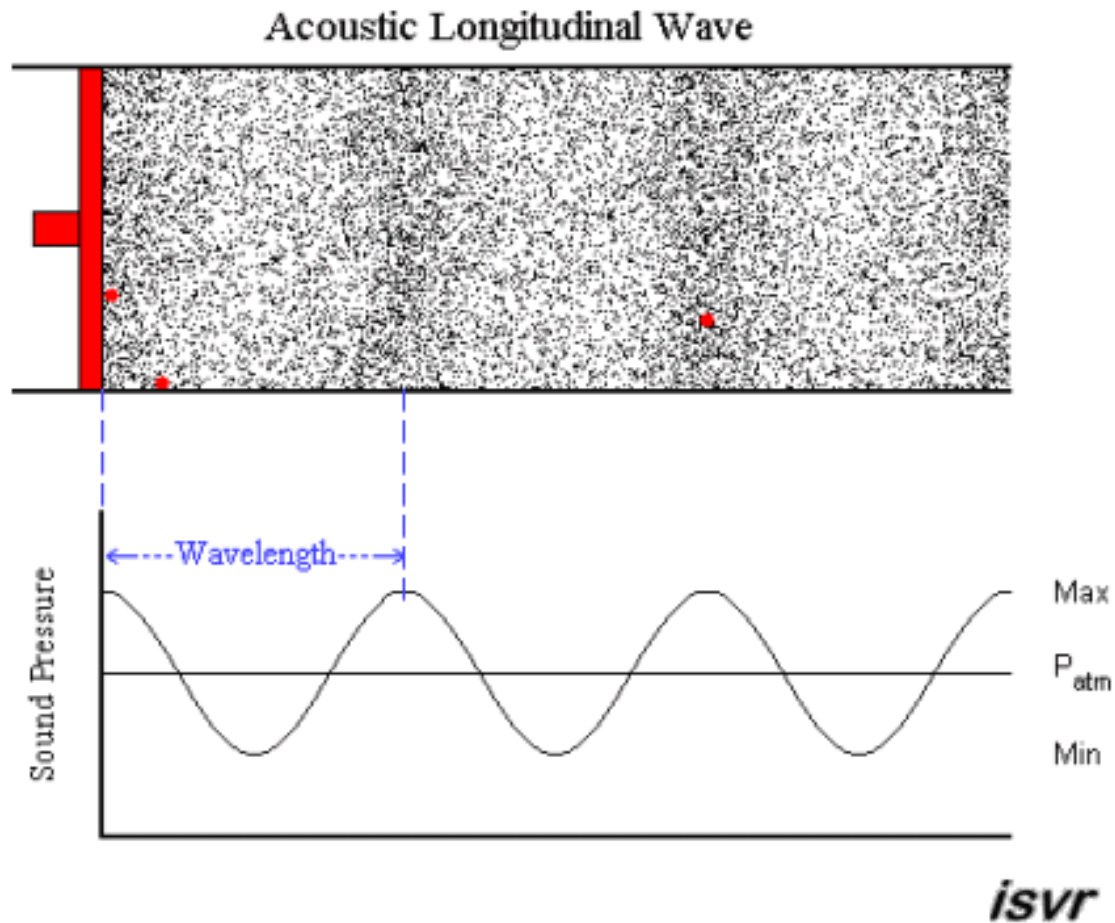
όπου ΔP_{max} η μέγιστη μεταβολή της πίεσης γύρω από την τιμή ισορροπίας

- Ο όρος ΔP_{max} ονομάζεται πλάτος πίεσης

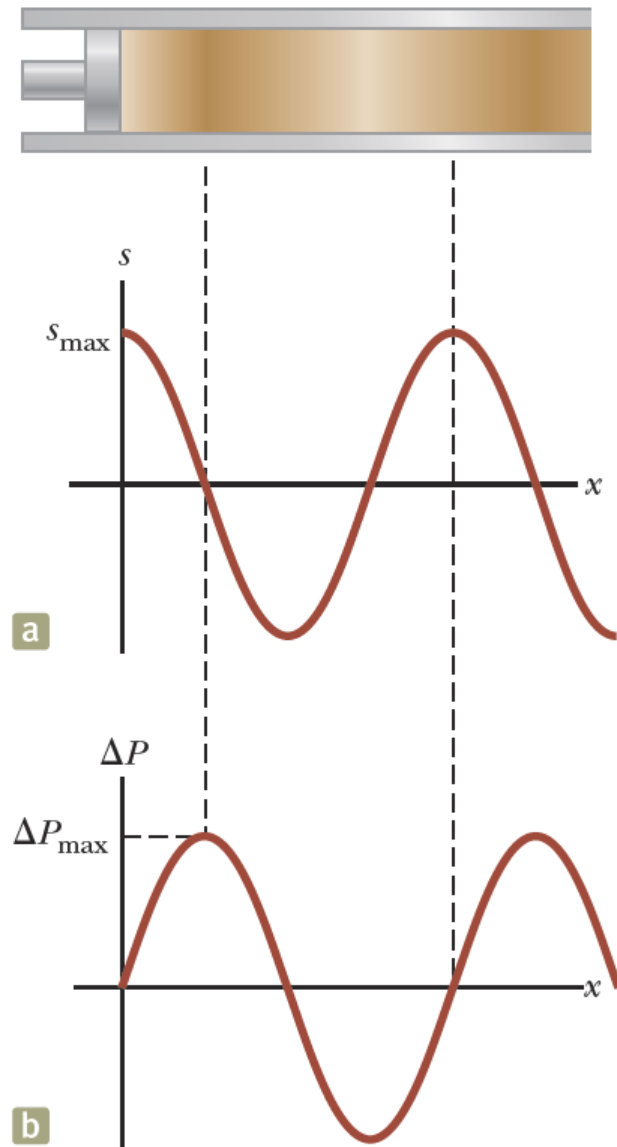
Ηχητικά Κύματα

- Μεταβολή πίεσης αερίου ΔP

Ηχητικά Κύματα

- Μεταβολή πίεσης αερίου $\Delta P(x, t)$ και μετατόπισης $s(x, t)$
- Η μετατόπιση που περιγράψαμε ως συνημιτονοειδής συνάρτηση οδηγεί σε μεταβολή πίεσης ως ημιτονοειδή συνάρτηση
- Διαφορά φάσης $\pi/2$
- Μεταβολή πίεσης μέγιστη $\rightarrow$ μετατόπιση μηδενική!
- Μετατόπιση μέγιστη $\rightarrow$ μεταβολή πίεσης μηδενική!

Ηχητικά Κύματα

- Ταχύτητα διάδοσης ήχου στον αέρα

$$u = 331 \sqrt{1 + \frac{T_c}{273}}$$

όπου T_c η θερμοκρασία του αέρα

- **Παράδειγμα:**

- Πώς θα μετρήσουμε σε πόση απόσταση από μας έπεσε ένας κεραυνός, αν ακούσουμε τον κρότο του σε t δευτερόλεπτα?

Ηχητικά Κύματα

- Ταχύτητα διάδοσης ήχου σε άλλα υλικά

Table 17.1 Speed of Sound in Various Media

Medium	v (m/s)	Medium	v (m/s)	Medium	v (m/s)
Gases		Liquids at 25°C		Solids^a	
Hydrogen (0°C)	1 286	Glycerol	1 904	Pyrex glass	5 640
Helium (0°C)	972	Seawater	1 533	Iron	5 950
Air (20°C)	343	Water	1 493	Aluminum	6 420
Air (0°C)	331	Mercury	1 450	Brass	4 700
Oxygen (0°C)	317	Kerosene	1 324	Copper	5 010
		Methyl alcohol	1 143	Gold	3 240
		Carbon tetrachloride	926	Lucite	2 680
				Lead	1 960
				Rubber	1 600

Ηχητικά Κύματα

- Ένταση περιοδικών ηχητικών κυμάτων

- Ισχύς:

- $$P = \vec{F} \cdot \vec{u}_x = \Delta P(x, t) A \vec{i} \cdot \frac{d}{dt} s(x, t) \vec{i}$$
$$= \frac{1}{2} \rho u \omega^2 A s_{max}^2 \sin(kx - \omega t)$$

- Μέση ισχύς σε μια περίοδο T (για $x = 0$):

- $$P_{avg} = \frac{1}{2} \rho u \omega^2 A s_{max}^2$$

- Ένταση: μέση ισχύς ανά επιφάνεια

- $$I = \frac{P_{avg}}{A} = \frac{1}{2} \rho u \omega^2 s_{max}^2 = \frac{(\Delta P_{max})^2}{2\rho u}$$

Ηχητικά Κύματα

- Ένταση περιοδικών ηχητικών κυμάτων

$$I = \frac{(Iσχύς)_{μεση}}{A} = \frac{1}{2} ρυ(ωs_{max})^2 = \frac{(\Delta P_{max})^2}{2ρυ}$$

όπου ρ η πυκνότητα του μέσου διάδοσης και A το εμβαδό της επιφάνειας κάθετης στη διεύθυνση διάδοσης

- Τα κύματα που είδαμε ως τώρα μοντελοποιούνταν ως διαμήκη κύματα
  - Διαδίδονταν σε ευθεία γραμμή
- Στην πράξη, τα κύματα διαδίδονται προς όλες τις κατευθύνσεις
  - Σφαιρικά κύματα

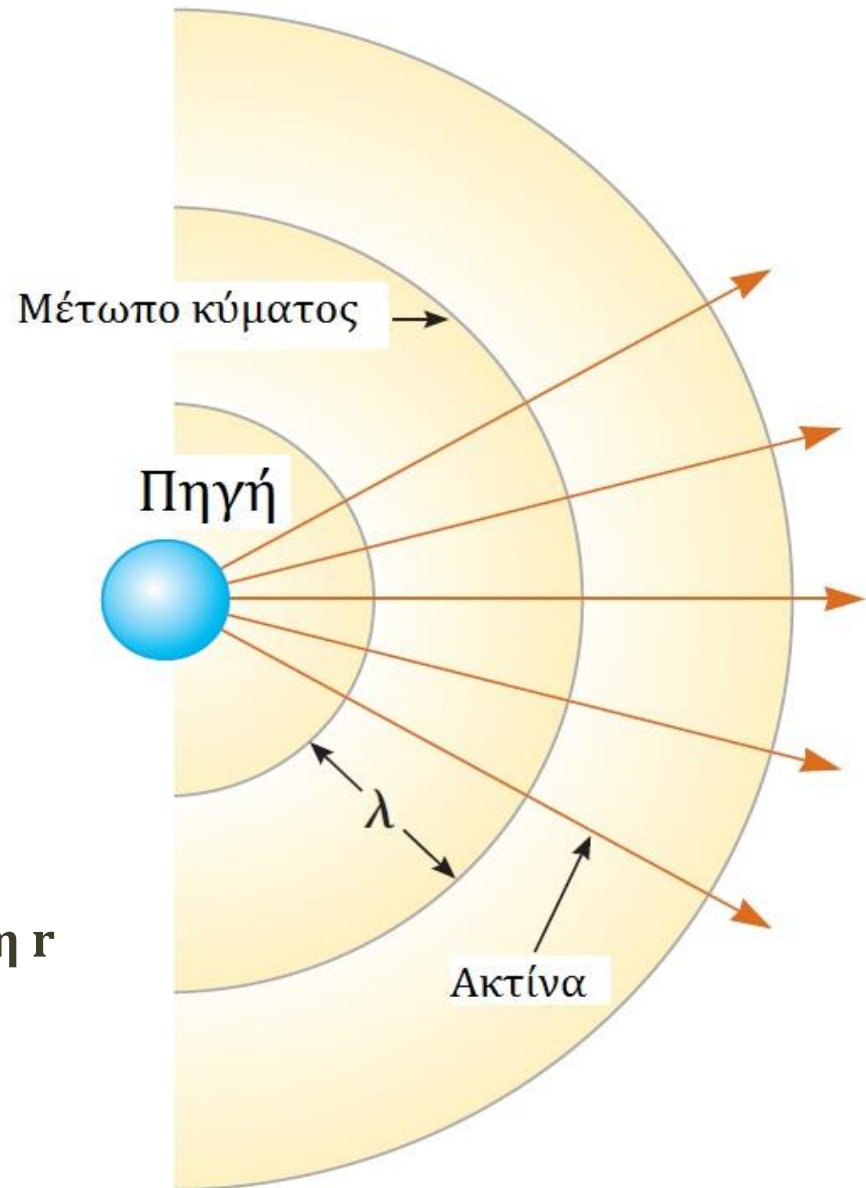

Ηχητικά Κύματα

- Σφαιρικό κύμα
  - Ομόκεντρα κυκλικά τόξα
- Μέτωπο κύματος
  - Επιφάνεια όπου η φάση $(kx - \omega t + \varphi)$ του κύματος έχει ίδια τιμή
- Ακτίνες
  - Ευθείες που ξεκινούν απ' την πηγή
  - Δείχνουν την κατεύθυνση διάδοσης του κύματος
- Ένταση κύματος σε απόσταση r

$$I = \frac{P}{A} = \frac{P}{4\pi r^2}$$

Εμβαδό μετώπου

Ηχητικά Κύματα

Εμβαδό σφαίρας

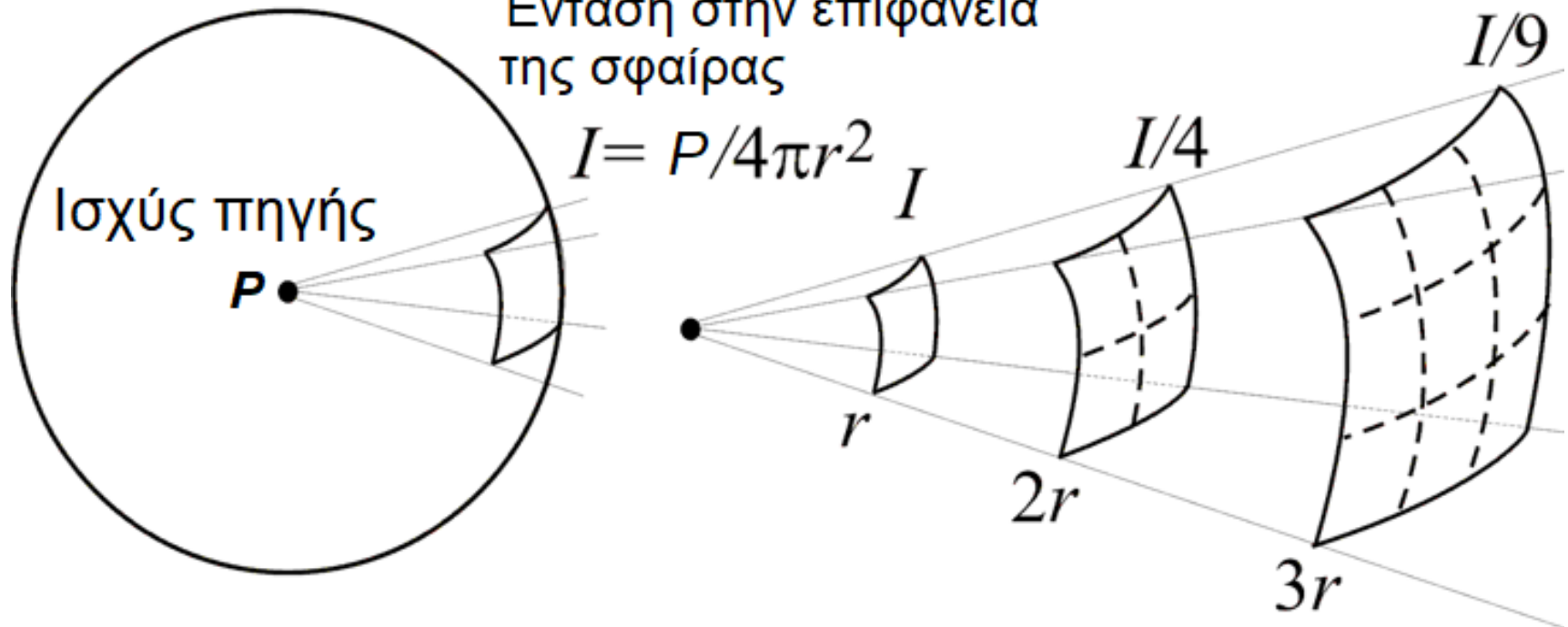
$$A = 4\pi r^2$$

Ένταση στην επιφάνεια
της σφαίρας

$$I = P / 4\pi r^2$$

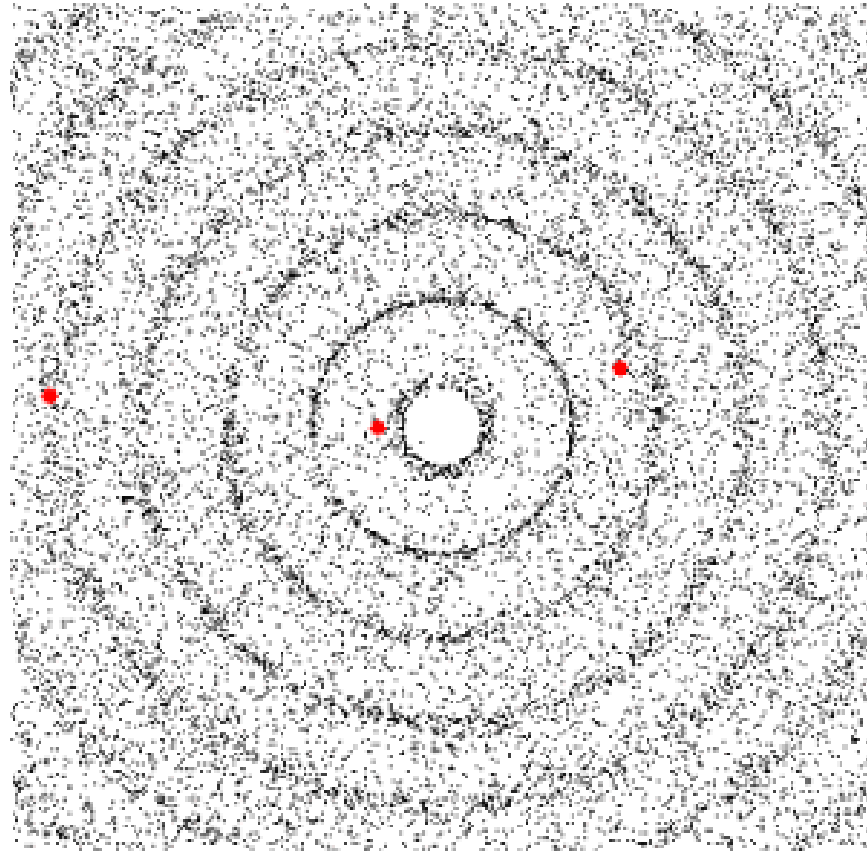
Ισχύς πηγής

P

Ηχητικά Κύματα

Acoustic Monopole

isvr

Ηχητικά Κύματα

- Οι ασθενέστεροι ήχοι που μπορεί να αντιληφθεί το ανθρώπινο αυτί στη συχνότητα των 1000 Hz έχουν ένταση περίπου $10^{-12} \frac{W}{m^2}$.
- Αυτό είναι το λεγόμενο **κατώφλι ακοής**.
- Οι δυνατότεροι ήχοι που μπορούμε να ακούσουμε (χωρίς πόνο) είναι έντασης $1 \frac{W}{m^2}$.
- Για τις τιμές ταχύτητας και πυκνότητας αέρα $u = 343 \frac{m}{s}$, και $\rho = 1.2 \frac{kg}{m^3}$, το πλάτος πίεσης και μετατόπισης είναι:

Για τον χαμηλότερης έντασης ήχο:

$$\Delta P_{max} = \sqrt{2\rho v I} = 2.87 \times 10^{-5} \frac{N}{m^2}, \quad s_{max} = \frac{\Delta P_{max}}{\rho v \omega} = 1.11 \times 10^{-11} m$$

Για τον υψηλότερης έντασης ήχο:

$$\Delta P_{max} = \sqrt{2\rho v I} = 28.7 \frac{N}{m^2}, \quad s_{max} = \frac{\Delta P_{max}}{\rho v \omega} = 1.11 \times 10^{-5} m$$

Ηχητικά Κύματα

◉ Εύρος έντασης

- ◉ Μεγάλο εύρος εντάσεων αντιληπτό απ' το αυτί
- ◉ Μια λογαριθμική κλίμακα είναι βολικότερη
- ◉ **Ηχοστάθμη**

$$\beta = 10 \log_{10} \frac{I}{I_0}$$

- ◉ I_0 : ένταση αναφοράς (κατώφλι ακοής)
- ◉ $I_0 = 1 \times 10^{-12} \text{ W/m}^2$
  - ◉ Για συχνότητες 1000 Hz
  - ◉ Στην πραγματικότητα, είναι μεταβλητή
- ◉ β : μετριέται σε Decibel (dB)
  - ◉ Προς τιμήν του A. G. Bell
- ◉ Κατώφλι ακοής: 0 dB
- ◉ Όριο πόνου: 120-130 dB

Source of Sound	β (dB)
Nearby jet airplane	150
Jackhammer; machine gun	130
Siren; rock concert	120
Subway; power lawn mower	100
Busy traffic	80
Vacuum cleaner	70
Normal conversation	60
Mosquito buzzing	40
Whisper	30
Rustling leaves	10
Threshold of hearing	0

Ηχητικά Κύματα

- **Παράδειγμα:**

- Δυο ίδιες μηχανές βρίσκονται στην ίδια απόσταση από έναν εργάτη. Η ένταση του ήχου κατά τη λειτουργία κάθε μηχανής είναι ίση με $2 \times 10^{-7} \text{ W/m}^2$.

A) Βρείτε την ηχοστάθμη που ακούει ο εργάτης όταν λειτουργεί η μια μηχανή.

B) Βρείτε την ηχοστάθμη που ακούει ο εργάτης όταν λειτουργούν και οι δυο μηχανές.

Ηχητικά Κύματα

$$* \log(ab) = \log a + \log b$$

● Παράδειγμα:

- Δυο ίδιες μηχανές βρίσκονται στην ίδια απόσταση από έναν εργάτη. Η ένταση του ήχου κατά τη λειτουργία κάθε μηχανής είναι ίση με $2 \times 10^{-7} \text{ W/m}^2$.
Α) Βρείτε την ηχοστάθμη που ακούει ο εργάτης όταν λειτουργεί η μια μηχανή.

Υποθέτω κατώφλι ακούς με ένταση $I_0 = 10^{-12} \frac{\text{W}}{\text{m}^2}$

Είναι

$$\begin{aligned} \beta &= 10 \log_{10} \frac{I}{I_0} = 10 \log_{10} \frac{2 \cdot 10^{-7}}{1 \cdot 10^{-12}} = 10 \log_{10} (2 \cdot 10^{-7+12}) \\ &= 10 \log_{10} (2 \cdot 10^5) \stackrel{*}{=} 10 \log_{10} 2 + 10 \log_{10} 10^5 \\ &= 10 \log_{10} 2 + 50 \log_{10} 10 = 10 \log_{10} 2 + 50 \cdot 1 \\ &= 10 \log_{10} 2 + 50 \approx 3 + 50 \approx 53 \text{ dB} \end{aligned}$$

Ηχητικά Κύματα

◉ Παράδειγμα:

- ◉ Δυο ίδιες μηχανές βρίσκονται στην ίδια απόσταση από έναν εργάτη. Η ένταση του ήχου κατά τη λειτουργία κάθε μηχανής είναι ίση με $2 \times 10^{-7} \text{ W/m}^2$.
- Β) Βρείτε την ηχοστάθμη που ακούει ο εργάτης όταν λειτουργούν και οι δυο μηχανές.

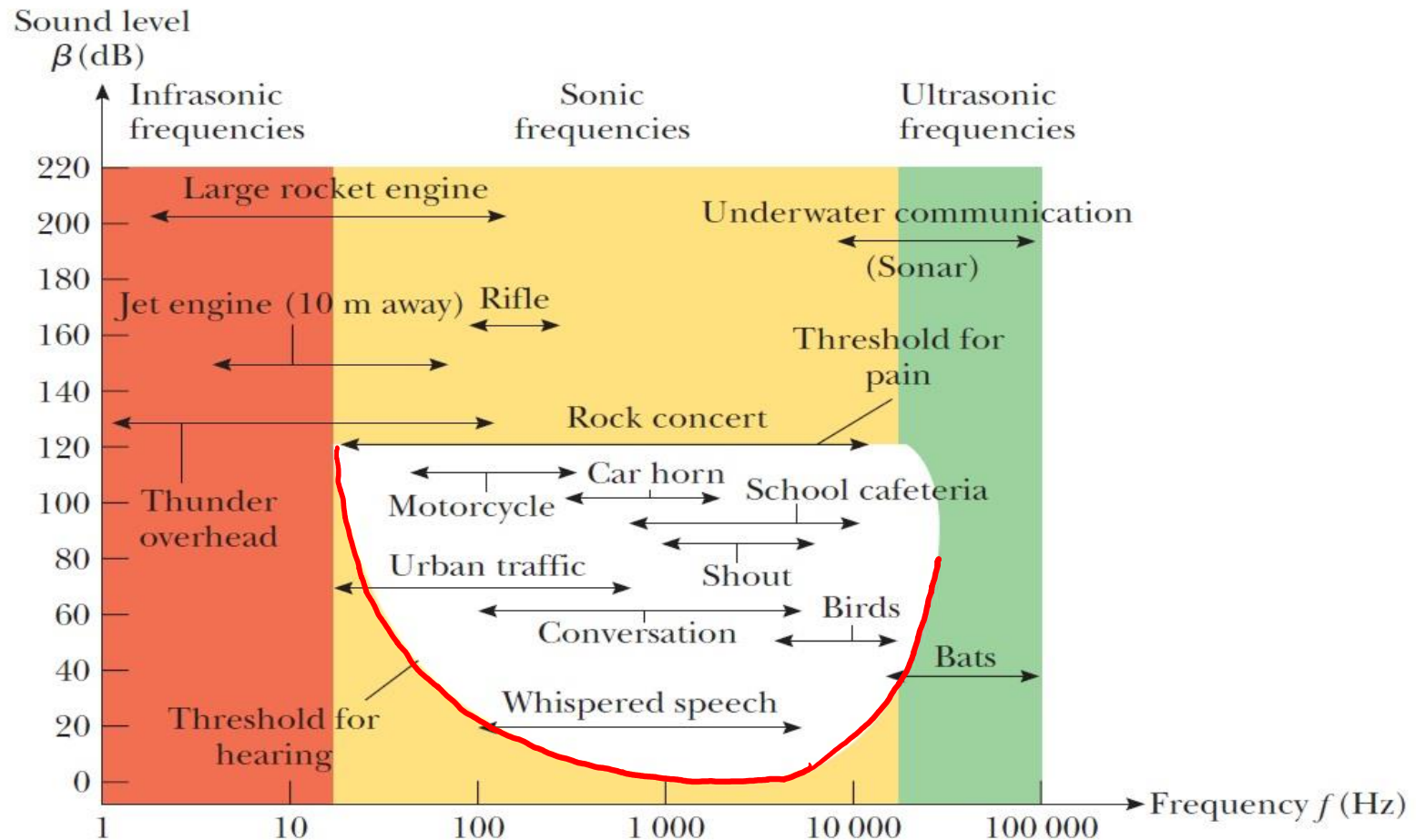
Είναι

$$\begin{aligned} \beta &= 10 \log_{10} \frac{I}{I_0} = 10 \log_{10} \frac{4 \cdot 10^{-7}}{1 \cdot 10^{-12}} = 10 \log_{10} (4 \cdot 10^5) \\ &= 10 \log_{10} 4 + 10 \log_{10} 10^5 = 10 \log_{10} 4 + 50 \cdot 1 \\ &= 50 + 10 \log_{10} 4 \approx 50 + 6 \approx 56 \text{ dB} \end{aligned}$$

Ηχητικά Κύματα

● Ακουστότητα και Συχνότητα - Ψυχοακουστική

Ηχητικά Κύματα

- Παράδειγμα εφαρμογής:

- Συμπύεση ήχου (MPEG3 standard – MP3)

- Τρεις σημαντικοί παράγοντες

- Α. Εξάλειψη ήχων που δεν ακούγονται (< κατώφλι ακοής)

- Μπορούμε να τους αφαιρέσουμε (μην αποθηκεύσουμε)

- Β. Κάποιοι ήχοι είναι πιο «ευαίσθητοι» από άλλους

- Χρήση κρίσιμων ευρών ζώνης (critical bands)

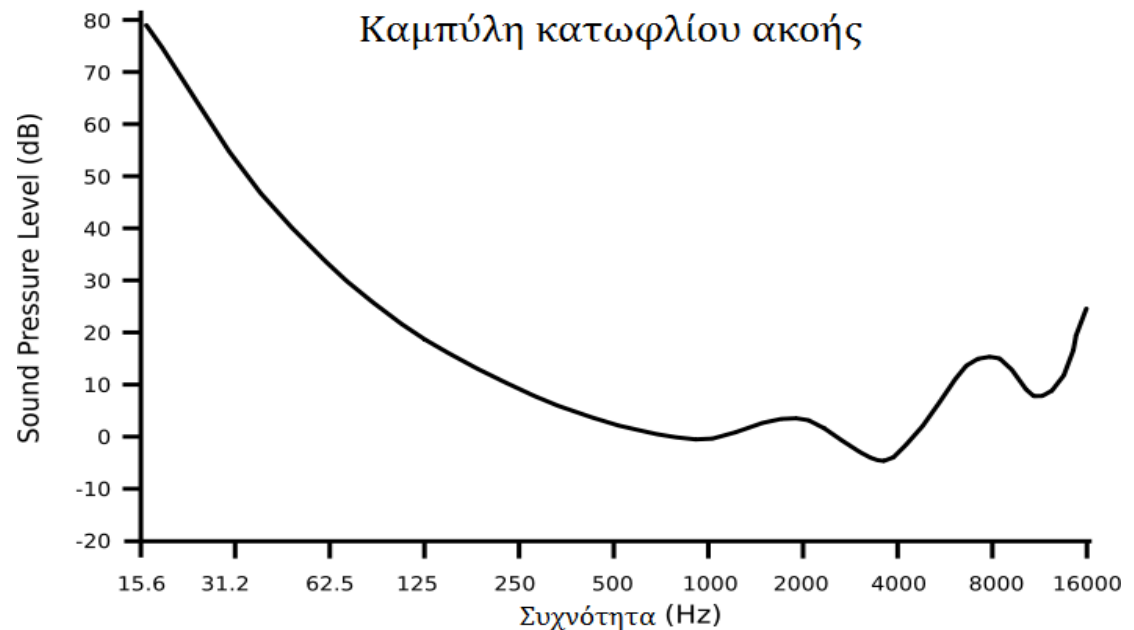
- Γ. Κάποιοι ήχοι επικαλύπτουν άλλους γειτονικούς

- Το φαινόμενο του masking (masking effect)

Ηχητικά Κύματα

- Παράδειγμα εφαρμογής:

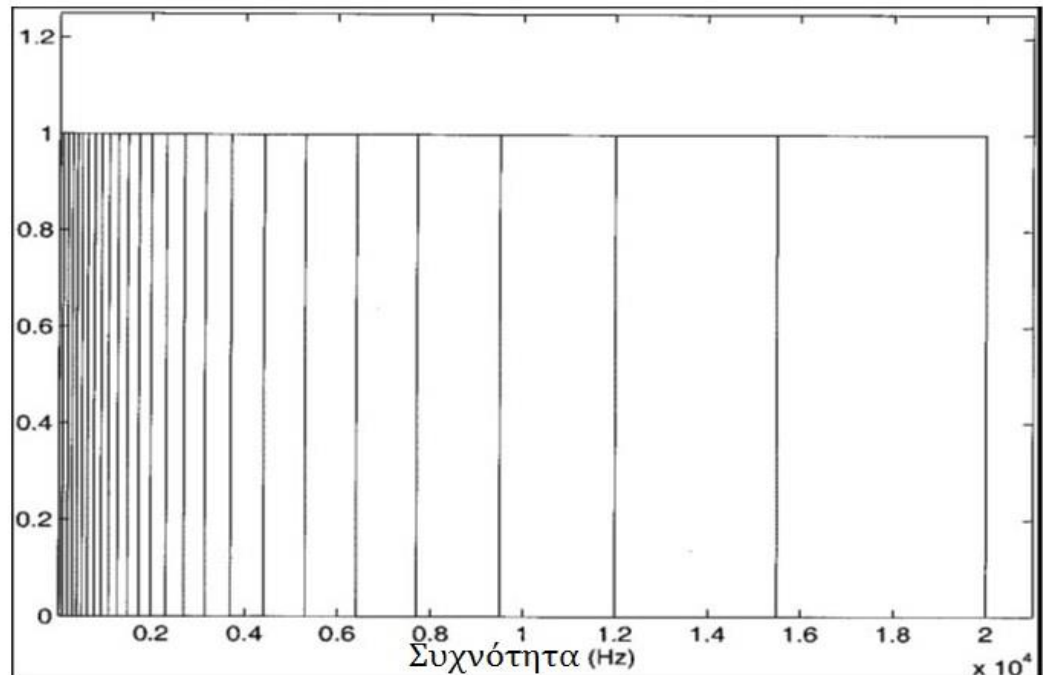
- Συμπίεση ήχου (MP3 standard)
- Α. Εξάλειψη ήχων που δεν ακούγονται (< κατώφλι ακοής)
  - Μπορούμε να τους αφαιρέσουμε
  - Ό,τι βρίσκεται κάτω από το κατώφλι, δε χρειάζεται να αποθηκευθεί

Ηχητικά Κύματα

- Παράδειγμα εφαρμογής:

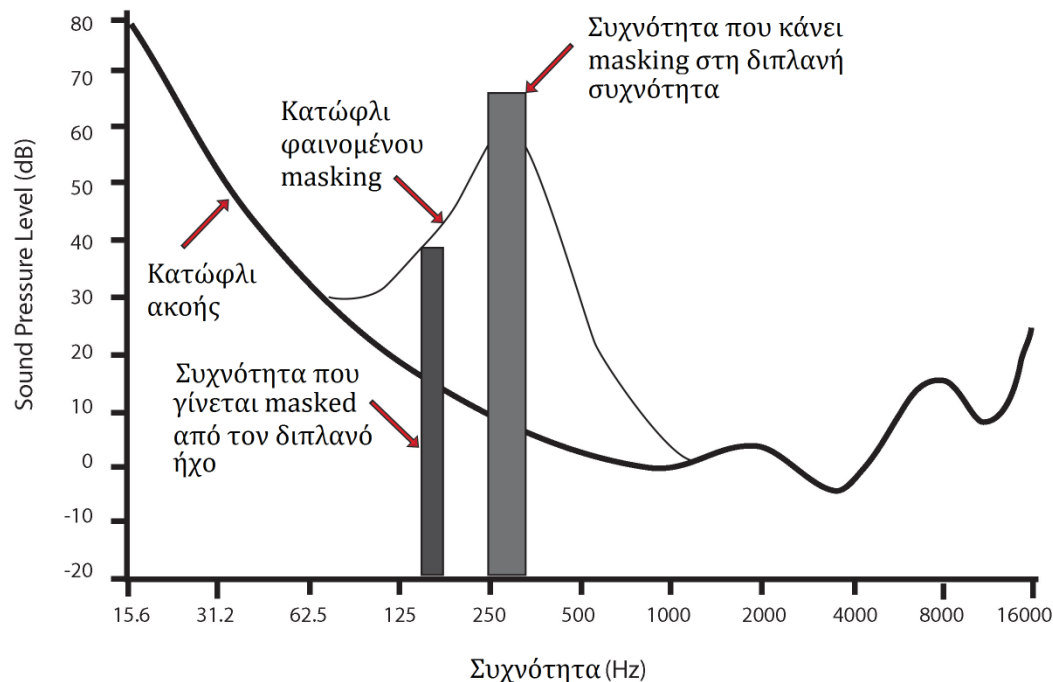
- Συμπίεση ήχου (MP3 standard)
- Β. Κάποιοι ήχοι είναι πιο «ευαίσθητοι» από άλλους
  - Χρήση κρίσιμων ευρών ζώνης (critical bands)
  - Διαφορετική «βαρύτητα» σε κάθε ζώνη
  - Διαφορετική «ευαισθησία» του αυτιού σε κάθε ζώνη

Ηχητικά Κύματα

○ Παράδειγμα εφαρμογής:

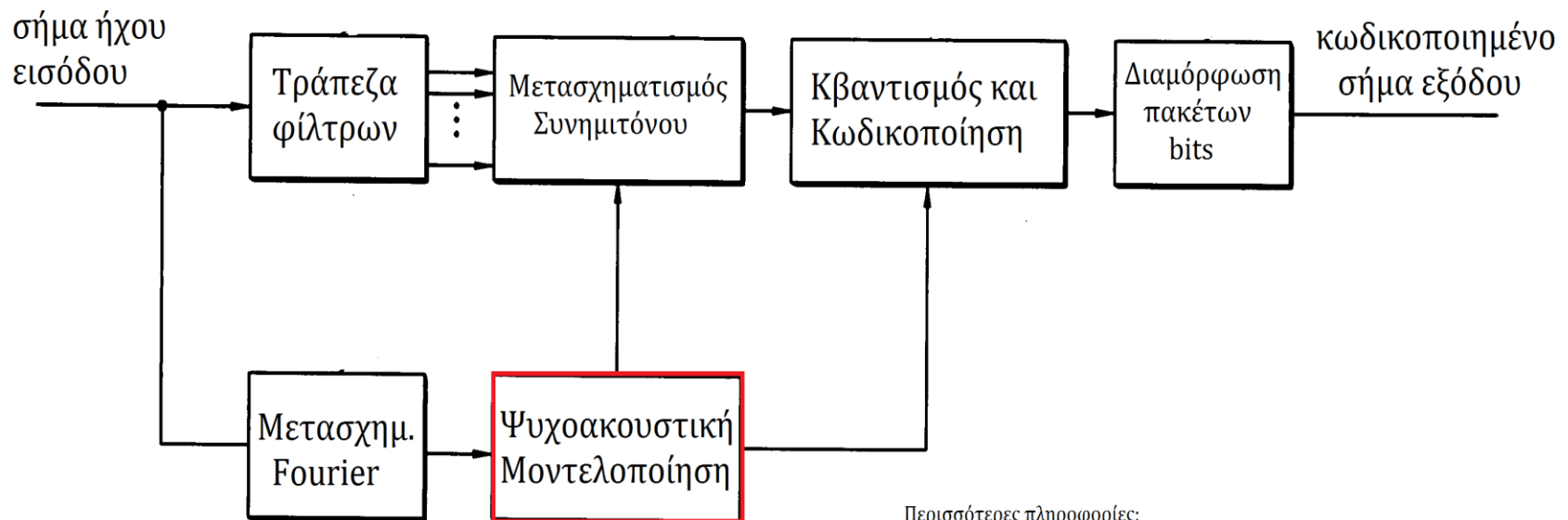
- Συμπίεση ήχου (MP3 standard)
- Γ. Masking effect
  - Ένας πιο δυνατός ήχος μπορεί να επικαλύψει ένα γειτονικό του
  - Η πληροφορία του γειτονικού ήχου δε χρειάζεται να αποθηκευτεί

Ηχητικά Κύματα

- Παράδειγμα εφαρμογής:

- Συμπίεση ήχου (MP3 standard)
- Απλοποιημένο διάγραμμα

Περισσότερες πληροφορίες:
<http://www.cns.nyu.edu/~msl/courses/2223/Readings/IEEEXplore-1.pdf>

Τέλος Διάλεξης